

УДК 368 (477)

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

І. І. Шумік

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ФІН-31,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент О. О. Ляхович

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті проаналізовано стан та тенденції розвитку ринку страхування України в умовах воєнного стану. Встановлено, що страхова діяльність в Україні через динамічні зміни, які відбуваються в розвитку держави зумовлюють необхідність дослідження сучасних тенденцій, пошуку нових напрямків регулювання та розвитку ринку страхування України в умовах воєнного стану. Запропоновано напрямки розвитку страхування в Україні.

Ключові слова: страхування, воєнний стан, страховий ринок, страхові компанії, розвиток страхового ринку.

The article analyzes the state and development trends of the insurance market of Ukraine in the conditions of martial law. It has been established that insurance activity in Ukraine due to dynamic changes taking place in the development of the state necessitates the study of modern trends, the search for new directions of regulation and development of the insurance market of Ukraine in the conditions of martial law. Directions for the development of insurance in Ukraine are proposed.

Keywords: insurance, martial law, insurance market, insurance companies, development of the insurance market.

У довоєнний період страхування було чи не єдиною сферою економіки України, яка характеризувалася стійкою тенденцією до щорічного зростання обсягу наданих послуг. Варто відмітити, що страхування представляє собою послугу, яку надають за певну ціну, що покриває витрати страхової компанії та приносить прибуток. Відповідно економічним простором, на якому відбуваються операції купівлі-продажу даної послуги називається ринком.

Страховий ринок не став виключенням, коли майже всі сфери життя із початком військової агресії в Україні зіткнулися із необхідністю вирішувати проблеми, з якими вони не стикалися раніше, а якщо і стикалися, то однозначно не в таких масштабах. Сьогодні кожен з нас добре розуміє, що неминучим наслідком кожної війни, на жаль, є руйнування та збитки, а страхування є саме тим механізмом, який, як правило, повинен був забезпечити компенсацію та відшкодування збитків, але із будь-яких правил є виключення і для страхування таким виключенням стала війна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз наукових джерел вказує нам на те, що дослідженню страхового ринку приділяють увагу багато вітчизняних вчених. Питання проблем та перспектив розвитку страхування в Україні викликає інтерес як серед науковців, так і серед широких верств населення, тому в даній статті використано роботи таких авторів: В. В. Дума, Маслій О. А., Белкіна М. О., Братюк В. П., Маршук Л. М., Поплавська Є. М. Динамічний характер змін в

розвитку ринку страхових послуг потребує постійного дослідження сучасних тенденцій та пошуку нових напрямків регулювання та розвитку ринку страхування, що зумовлює актуальність даного дослідження,

Метою статті є дослідження стану та тенденцій розвитку ринку страхування в Україні в умовах воєнного стану, його проблем та перспектив розвитку.

На сьогоднішній день серед процесів, якими характеризується страховий ринок України є трансформація та глобалізація. В країні під час будь-якої кризи ринок страхування України швидко реагує на ці випробування. Страхові компанії пропонують послуги з врахуванням нових викликів та вимог в економіці, тобто відповідно до сучасних тенденцій розвитку ринку страхування, страховики пропонують клієнтам нові та зручні для них пропозиції та інструменти.

Війна розпочата російською федерацією в Україні призвела до гуманітарної, економічної, демографічної, інфраструктурної кризи, крім цього вона стала головним джерелом загрози для безпеки економічної системи України та чинить вплив на всі сфери національної економіки. До загроз для безпеки економічної системи України можна віднести скорочення ВВП через зменшення обсягів експорту, сплачених податків, прибутковості бізнесу, обмеження діяльності митного контролю, швидкий відтік населення за кордон та ризик його повернення, недоотримання коштів до бюджетів усіх рівнів та багато іншого. В управлінні ризиками, які виникають на ринку страхування в умовах воєнного стану та в сучасних умовах численних викликів, ризиків та загроз важливу роль відіграють страхові послуги [2].

Аналізуючи тему особливостей правового регулювання страхової діяльності в Україні за умов воєнного стану зауважимо, що вказана проблема має два аспекти: 1) наслідки війни для клієнтів страхових компаній; 2) наслідки війни для страхових компаній.

Очевидно, що для визначення того, як у такій ситуації реалізуються правовідносини, що виникають у контексті страхової діяльності, необхідно чітко розуміти, в якій правовій ситуації ми опинилися. Тобто, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII [4] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, який, серед іншого, передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Уважне вивчення вказаного документу дозволяє зробити висновок, що воєнний стан попри свій специфічний характер, не є підставою для звільнення від виконання страховою компанією своїх зобов'язань, однак є підставою для застосування інституту форс-мажору.

Як доводить лист Торгово-промислової палати України [6], військова агресія російської федерації проти України є тією обставиною, яка з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення може бути віднесена до обставин, що визначаються надзвичайними, невідворотними та об'єктивними, тобто обставин непереборної сили – форс-мажорних обставин. Разом із тим, розуміння форс-мажорних обставин у страховій сфері, і не лише, відповідно до чинного законодавства різниться із побутовим сприйняттям феномену форс-мажорних обставин. Останньому притаманне спрощене і, так би мовити, анулююче трактування «форс-мажору» [1].

Перш за все слід відмітити, що незважаючи на виклики сьогоднішнього ринку страхування продовжує працювати. Більшість страхових компаній зуміли організувати власну діяльність, здійснивши переміщення своїх працівників у більш безпечні регіони та забезпечити он-лайн роботу співробітників із збереженням технічних засобів та баз даних. Про це свідчили результати опитування страхових компаній, що було проведено Національним банком України у березні 2022 року. Поряд з цим, страховики зіткнулися з досить непростими викликами.

Адже результати опитування засвідчили, що усі компанії зазнають збитків від військових дій на території України. За таких умов, досить суттєво знизилися обсяги реалізованих послуг, здебільшого у роздріб, також є велика кількість звернень від клієнтів щодо відтермінування наступних платежів та розірвання договорів страхування.

У зв'язку з евакуацією філій компаній, а також окупацією територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості скорочується відповідно кількість центрів обслуговування клієнтів страховиків. Великою проблемою залишається управління процесами врегулювання страхових випадків на тих територіях, де безпосередньо ідуть бойові дії (огляд транспортних засобів, обробка оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП та ін.).

Поряд з цим, страховики повідомляють про досить різке зменшення надходжень страхових платежів, фіксуються обмеження в діяльності компаній, пов'язані зі складнощами організації зв'язку та роботи персоналу, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Все це перешкоджає вчасному здійсненню страхових виплат, особливо внаслідок настання смерті осіб, які були застраховані на окупованих територіях.

Національним банком як регулятором страхового ринку в умовах воєнного стану були надані рекомендації по спрощенню процедури врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом використання електронних документів, їх копій у випадку неможливості чи ускладнення можливості отримання оригіналів, інших засобів дистанційного врегулювання страхових випадків. Основною метою розвитку страхового ринку є посилення надійності страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, скорочення державних витрат на попередження та ліквідацію наслідків після надзвичайних подій.

Сьогодні важко оцінити втрати, які під час війни поніс страховий ринок через вплив на нього війни але вони, беззаперечно, будуть колосальними. У першу чергу, війна в Україні загрожує для страхового ринку значним падінням платежів, яке сьогодні у великій кількості страховиків уже становить 50-90%, а також спостерігається тенденція до зменшення в кількості стабільно діючих страхових компаній (рисунок).

Рисунок. Результати опитування страховиків, які є учасниками Асоціації «Страховий бізнес» про їхню діяльність на ринку страхування України в умовах воєнного стану [2]

Крім того, використання сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів забезпечують порівняно стабільне функціонування ринку страхових послуг, що сприяє залученню інвестиційних ресурсів у національну економіку. Війна призвела до значного зниження розміру грошових надходжень страхових компаній у вигляді страхових премій. Деякі страхові компанії відзначають падіння надходжень більше ніж на половину.

При цьому продажі за окремими видами страхування в перші тижні війни навпаки відзначилися зростанням. В першу чергу мова йде про туристичне страхування (яке у разі необхідності дозволило б отримати закордоном медичну допомогу) та про міжнародну систему автомобільного страхування «Зелена картка», що обумовлено масовим виїздом населення закордон. Навіть незважаючи на те, що Національний банк України ще 28 лютого 2022 року повідомив про можливість перетину кордону без полісу «Зелена карта» у

прикордонних містах було майже неможливо придати такий поліс, з огляду на те, що у страхових компаній закінчувалися відповідні бланки. Наразі кількість від'їжджаючих закордон громадян скоротилася, а тому, відповідно, і продажі за такими видами страхування повертаються до звичних рівнів.

Наразі стан справ виглядає таким чином, що у ринку страхування навряд є підстави дивитися у найближче майбутнє із оптимізмом. Слід визнати, що страхування не є однією із ключових галузей економіки. Страхування скоріше можна розглядати як «розкіш», додатковий інструмент, який дозволяє мінімізувати ризики. А тому очевидно, що фінансові ресурси після перемоги будуть направлені на відбудову інфраструктури, житла, заводів, транспорту, а не на їх страхування. Щоб застрахувати, наприклад, майно, його спочатку необхідно відбудувати або придбати. В умовах обмеженості фінансових ресурсів, грошові кошти будуть направлятися для задоволення першочергових потреб і тому питання страхування відійде на другий план, а може й далі.

Виключенням у страховому ринку в умовах обмеженості фінансових ресурсів можуть стати лише деякі види обов'язкового страхування, наприклад, як обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, через обов'язковість такого виду страхування, рівень продажів такого виду страхування якщо і знизиться, то все ж не так сильно як за добровільними видами страхування.

Таким чином, стан та розвиток страхового ринку України в умовах воєнного стану є для держави дуже важливим тому, адже він є тією сферою підтримки, до якої державі доведеться приділити особливу увагу та запровадити заходи, що дозволять підтримати ринок страхування, наприклад переглядом регуляторних вимог або шляхом зменшення податкового навантаження [5]. Також повоєнний стан диктуватиме нам певні тенденції на страховому ринку та неминуче зазнає певних змін. Перевага на страховому ринку буде належати обов'язковим видам страхування, страхуванням каско автомобілів, банківським та добровільним медичним страхуванням. Крім цього, для подальшого розвитку майнового страхування, страховикам необхідно буде в певній мірі допрацювати правила страхування та включити ризики від втрати та пошкодження майна внаслідок вибухів на звільнених територіях та пошкодженнь внаслідок війни в Україні [3].

Для підтримки функціонування ринку страхування України в умовах воєнного стану та повоєнного періоду, тобто відновленню страхового ринку потрібно використати широкий, системний підхід до відновлення та розвитку галузі за рахунок використання заходів, що сприятимуть зростанню попиту на страхові послуги. При цьому страхове законодавство України вже створює незважаючи на воєнний стан, достатні підстави для подальшого розвитку страхування, для можливого подальшого його використання як інвестиційного засобу.

Звісно сьогодні повністю оцінити вплив війни в Україні на розвиток ринку страхування неможливо, однак існує висока необхідність у проведенні досліджень, які будуть ґрунтуватися на аналізі наслідків воєнного стану для страхового ринку України та підборі кращих методів та заходів для подальшого повноцінного відновлення діяльності страхового ринку.

1. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. *Юридичний вісник*, 2 (63), 2022. С. 160–166.
2. Маслій О. А., Белкіна М. О. Тенденції на страховому ринку України в умовах воєнного стану, 2022
3. Маршук Л. М., Поплавська Є. М. Виклики ринку страхування в Україні. *Modern Engineering and Innovative Technologies*, 2 (21-02), 2022. С. 26–29
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/t150389> (дата звернення: 20.05.2022).
5. Станіслав Карпов, адвокат ADER HABER. Що змінюється у страхуванні в умовах воєнного стану? Європейська Бізнес Асоціація: веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/shho-zmniuuyetsya-u-strahuvanni-v-uvohah-voeynogo-stanu/> (дата звернення: 27.10.2022).
6. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): повідомлення від 28 лют. 2022 р. № 2024/02.0-7.1. Торгово-промислова палата України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS36779?an=1> (дата звернення: 20.05.2022).